

El trienni predemocràtic. 1977-1980

HISTÒRIA D'UN LLIBRE

El Museu d'Història de Barcelona (MUHBA), que no pot deixar d'explicar la ciutat contemporània, està immers en l'edició de *Barcelona 1969-1979. Els anys decisius en el planejament de la ciutat democràtica*, obra que abans de l'estiu va donar per acabada en Joan Antoni i que vam quedar per completar amb índex, més plànols i altres additaments en tornar de vacances. Ai!

Ara ho acabem amb el suport de la seva família i de col·laboradors seus; potser us demanarem suport en algun punt concret, per tal que sigui una obra impecable. És un volum de proporcions notables que té una llarga història, de més de dues dècades.

El 1999 va veure la llum la col·lecció «Model Barcelona. Quaderns de Gestió» sobre l'era Maragall. En total, se'n van publicar divuit títols fins al 2006. El projecte era compendiar, a través dels tècnics protagonistes, l'actuació municipal des de la Transició i, com a editor de la sèrie, vaig proposar a Joan Antoni Solans un monogràfic sobre la política de sòl.

La idea el va engrescar i va dir que ho escriuria... però no va dir quan. Passaren els anys i un bon dia em va dir que sí, que escrivia, i que vist que la petició ara li venia del MUHBA, el temps no passa en va, explicaria la peripècia de 1969 a 1979, uns anys que qualificava, amb raó, d'exceptionalment intensos.

EL MOMENT HISTÒRIC

En els darrers anys del franquisme i els primers de la Transició, l'Estat era feble, el govern català llavors no existia i la ciutat metropolitana va assolir quotes de

poder a les quals, des de l'abolició del Consell de Cent, només s'havia acostat de fet —no de dret— arran de la unificació dels municipis de la plana el 1897.

Diu Solans: «L'any 1977 el Govern central estava capficat en el tema de la Transició i, per tant, més preocupat perquè el monarca els assegurés la futura impunitat i que tot acabés bé, que en els greus problemes locals». I més endavant: «quan em poso al davant de la Delegació d'Urbanisme l'any 1977 les mobilitzacions urbanes es trobaven en el seu apogeu».

DIAGNOSI: IMMIGRACIÓ I FALTA DE COHESIÓ URBANA

«Els potents moviments que havien sorgit a la ciutat», deia Solans, «ho eren com a resultat del rebuig a les polítiques urbanes del període de l'alcalde Porcioles».

«En la conformació d'aquell moviment reivindicatiu», continuava, «fou molt important la manca de resposta a les necessitats de la gent en serveis socials i equipaments. Uns dèficits descomunals per l'accelerat creixement de la ciutat». Tot plegat, pels efectes del Pla d'Estabilització de 1959: a l'àrea metropolitana gran, definida el 1965, arribaren unes 160.000 persones l'any al llarg de tretze anys.

Davant d'aquest creixement galopant, prosseguia Solans, a més de «la manca de recursos locals per pagar la construcció de la ciutat que era necessària, aquella Administració era incapaç d'afectar el sòl que era necessari per construir les escoles, les guarderies, les zones esportives, els centres d'atenció sanitària i els nous parcs que l'extensió de la nova ciutat feia imprescindibles».

LES RAONS DEL NOMENAMENT PER SOCIAS, 1977

Tan bon punt fou nomenat alcalde, Josep M. Socias Humbert va veure que Joan Antoni Solans era qui podia fer front al «desafiament d'atendre les 76 associacions i moviments socials que es bellugaven a la ciutat». «Em demanà», diu Solans, «que els atengués per tot el que no se'ls havia atès fins aquell moment». I comenta que «Miquel Roca, Ernest Lluch i Xavier Folch, tots ells em varen acabar d'empènyer». També diu: «En el meu interior s'afegia un altre interès: demostrar que el Pla General Metropolità era l'eina fonamental per fer-ho».

El Pla General Metropolità apuntava maneres com a guia reguladora de l'actuació urbanística d'una vàlua a hores d'ara inqüestionada, però que llavors no era tan fàcil veure-ho. I fins i tot avui, a l'hora de valorar-ho s'ha oblidat l'essencial: la seva natura política com a gran pacte de rendes. El Pla ha estat un veritable contracte social, una constitució urbana, com també ho fou el Pla Cerdà.

EL PAPER DE LES ASSOCIACIONS DE VEÏNS

El resultat final del PGM havia estat fruit d'un combat dur. Entre 1974 i 1976 les lluites pel Pla van mobilitzar grans dosis d'energia social.

Solans venia del PGM amb un impagable bagatge polític afegit com a negociador. «Les associacions de veïns», diu a les memòries, «com a moviments de base, foren claus en la lluita per la democràcia. La força que adquiriren provingué de diversos factors, entre altres de l'anarquia urbanística, la corrupció municipal, la prohibició dels partits polítics i els avenços del moviment obrer a les fàbriques contra el sindicat oficial, que amplificà la seva lluita traslladant-la als barris». Amb un paper molt destacat de les dones, afegeix.

Val a dir que el combat per la ciutat havia creat noves solidaritats: moltes columnes d'assistents a la gran manifestació de l'11 de setembre de 1977 van partir dels barris, convocats pel moviment veïnal. És un altre tema en estudi des del Museu.

LA FAM SOCIAL DE SÒL: UN SALARI SOCIAL INDIRECTE

«Els dies tenien més de vint-i-quatre hores. En una tarda arribaven a passar més de sis associacions, quan no se'n presentaven inesperadament altres dues que havien segrestat un autobús per traslladar-se i manifestar-se davant de l'Ajuntament.»

I tard o d'hora el tema remetia al mateix punt: «l'únic patrimoni de sòl que vaig trobar en tot l'Ajuntament de Barcelona per emplaçar tots aquells equipaments i dotacions que la gent ens demanava, o per fer els jardins i els parcs, només era d'una hectàrea. L'hectàrea que l'alcalde Viola havia adquirit de la meitat del solar de la Harry Walker, al barri de la Prosperitat».

«La manca de sòl era la raó per la qual no es podia procedir a fer l'ampliació de l'hospital o la millora de les cotxeres de Sants pel barri o que el nou programa de dotze nous centres públics de dues línies no es pogués portar a terme. L'única manera d'ordenar les mil demandes i donar-los-hi coherència en el temps i en l'espai, davant la impossibilitat de cobrir-les totes de cop, era convenir amb la Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona [...] un Programa d'Actuació Municipal d'Urgència.»

UNA GESTIÓ IMAGINATIVA I PRAGMÀTICA

Solans, que topa ara i adés amb un funcionariat municipal molt encarcerat, fa en tot moment referència a la gran rellevància del *savoir faire* en la gestió per fer viables les propostes, optant pel pragmatisme.

Així, a l'hora de renovar càrrecs municipals, va optar per la transversalitat: «el planejament el concebríem més des de l'òptica de la facilitat de gestió si era dirigit per un advocat; i la gestió urbanística se centraria més en el pes de la valoració de les grans expropiacions que havíem de fer».

CAP A UN «NOU ORDRE URBÀ»: PLANEJAMENT I TERRENYS

I de la política de sòl anem, de nou, al PGM: «Almenys, el més difícil, la reserva de sòls per a zones verdes i equipaments comunitaris, estava fet», deia, «estava aprovada la política de sòls i d'intensitats que permetria que en poguéssim sorgir el *nou ordre urbà*. [...] No volíem perdre les oportunitats que a la ciutat se li obrien».

En tres anys es van invertir més de tres mil milions de pessetes en la compra dels grans solars que havien quedat buits pels trasllats de fàbriques i infraestructures metròpoli enfora i per la crisi, que paradoxalment ajudava: «En moments de crisi política i econòmica com la que patíem és evident que era més fàcil desenvolupar polítiques de sòl [...] ja que en temps de tribulacions ningú inicia res».

Es van fer 199 grans operacions en tres anys! Es va tractar, en suma, de l'aprofitament d'una oportunitat històrica en els anys en què des de Barcelona es reconstruïa Catalunya i es maldava per canviar Espanya. Es va fer de la necessitat més que virtut!

A TALL DE CONCLUSIONS

Immigració i benestar urbà. Una proposta inclusiva i metropolitana

L'obra de Solans en els anys del PGM i de la Delegació d'Urbanisme és, en realitat i sobretot, una resposta més eficaç que la de polítics que teoritzaven sobre el tema de la immigració.

En les seves paraules, «l'enorme creixement urbà sofert, a conseqüència del model de desenvolupament aplicat per l'Estat després del Pla d'Estabilització, l'anomenat del *Desarrollo*, explica el gran nombre d'immigrants que arribaren a les ciutats i que, amb la seva falta de recursos per a un assentament convenient, esdevenien insolvents per pagar la ciutat que generaven. Un fet que s'agreujava pel nul finançament de què disposaven les administracions locals».

Una concepció de la història com a oportunitat

El PGM era un pla, un pacte, una constitució. Junt amb l'adquisició de sòl, va ser la base d'un canvi de paradigma urbà. Solans apostava per aprofitar les oportunitats, com havia après a Lisboa i com aplicà a Barcelona, del PGM a l'adquisició de sòl.

Amb gran celeritat, es van aprofitar unes circumstàncies excepcionals a la gran ciutat, entre la crisi d'Espanya i l'emergència de Catalunya. Barcelona negocia la seva capacitat d'autoregulació, i gràcies a la simbiosi entre pla regulador i el sòl adquirit pot instituir-se un «nou ordre urbà».

L'èxit en el combat pel salari social indirecte, just quan el salari directe era incert en plena crisi industrial, va ser clau per als desenvolupaments de Barcelona. Relliscar hauria estat molt fàcil i, en canvi, la ciutat va entrar en un nou paradigma urbà.

De 1977 a 1980 van produir-se tres anys excepcionals, amb les 199 grans actuacions esmentades. Aquesta fou la base operativa per a la *welfare city* que reeixí en els anys posteriors, malgrat els episodis de crisi, amb una capitalització popular sense la qual no es podria entendre Barcelona i la seva capacitat de resiliència a les més variades circumstàncies globals, nacionals i locals.

Joan Antoni Solans i la voluntat de ser i de fer

Joan Antoni Solans tenia molt clar allò de convertir la circumstància en destí, amb un punt d'ego, si voleu, però amb una gran generositat.

Amb un esperit de Cerdà, creant un pla per gestionar i no per fossilitzar-lo. Que el MUHBA publiqui ara les memòries urbanes de Solans és coherent amb l'exposició «Cerdà i Barcelona, la primera metròpoli», que mostrava un enginyer pragmàtic i gestor.

Amb un toc de Cambó: «tenia al meu favor que el Pla era aprovat per poder actuar», diu l'autor. La idea del seu paper en la construcció d'una nova oportunitat la tenia molt clara, tant com quan Cambó relata en les seves memòries com va intentar incidir des de 1914 sobre la ciutat com a comissari de la Segona Exposició.

Amb una obertura de Maragall, autor molt estimat d'en Joan Antoni, de qui tenia molt present l'*Elogi de viure*, un escrit de 1911 que fou llegit el dia del seu comiat: «Estima el teu ofici, la teva vocació, la teva estrella, allò pel que serveixes, allò en què realment ets un entre els homes, esforça't en el teu quefer com si de cada detall que penses, de cada paraula que dius, de cada peça que poses, de cada cop de martell que dones, en depengués la salvació de la humanitat. Perquè en depèn, creu-me».

JOAN ROCA I ALBERT
Director del Museu d'Història de Barcelona
Ajuntament de Barcelona